

University of Groningen

Case note: ECLI:NL:RBDHA:2016:12148

Roorda, B; Brouwer, J.G.

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2016

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Roorda, B., & Brouwer, J. G., (2016). *Case note: ECLI:NL:RBDHA:2016:12148: AB 2016/445*, Nr. AB 2016, 445, Nr. ECLI:NL:RBDHA:2016:12148, okt. 07, 2016. (AB Rechtspraak Bestuursrecht; Vol. 2016, Nr. 47).

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Recht tot betoging. Inhoudelijke beperking. Hakenkruis, demonstratievorm. Tegendemonstraties. Wanordelijkheden.

Rb. Den Haag 07-10-2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:12148, m.nt. B. Roorda en J.G. Brouwer

Instantie	Rechtbank Den Haag
Datum	7 oktober 2016
Magistraten	Mr. G.P. Kleijn
Zaaknummer	SGR 16/8034
Noot	B. Roorda en J.G. Brouwer
Folio weergave	Download gedrukte versie (PDF)
Vakgebied(en)	Staatsrecht / Grondrechten Staatsrecht / Decentralisatie
Brondocumenten	ECLI:NL:RBDHA:2016:12148, Uitspraak, Rechtbank Den Haag, 07-10-2016;
Wetgeving	Art. 9 Gw; art. 2, 5 WOM

Essentie

Recht tot betoging. Inhoudelijke beperking. Hakenkruis. Demonstratievorm. Tegendemonstraties. Wanordelijkheden.

Samenvatting

Het logo van Pegida, weergegeven in een symbool van onder meer een hakenkruis dat in de prullenbak wordt gegooid, betreft een wezenlijk onderdeel van hetgeen deze organisatie wil betogen. Door te bepalen dat een deel van het logo niet mag worden getoond, wordt Pegida beperkt in het uiten van haar mening. Dit is naar het oordeel van de voorzieningenrechter een beperking van verzoeksters recht op betoging. Een beperking die, gelet op het bepaalde in art 5, derde lid, van de Wom expliciet niet is toegestaan.

Partij(en)

Uitspraak van de voorzieningenrechter van 7 oktober 2016 op het verzoek om een voorlopige

voorziening van:

Pegida Nederland, verzoekster,

tegen

de burgemeester van Den Haag, verweerder, gemachtigden: mr. R.W.I. Alkema en J.B. Ludwig.

Uitspraak

Procesverloop

Bij besluit van 30 september 2016 (het primaire besluit) heeft verweerder kenbaar de door verzoekster gewenste demonstratie en voorgestelde route toe te staan maar onder het voorschrift dat “het hakenkruis en daarop gelijkende tekens tijdens de demonstratie van verzoekster op 9 oktober 2016 in Den Haag in geen enkele uitingvorm zichtbaar zijn”.

Verzoekster heeft hiertegen bezwaar gemaakt. Zij heeft de voorzieningenrechter verzocht te bepalen dat zij tijdens de demonstratie haar logo, bestaande uit onder andere een hakenkruis dat in de prullenbak wordt gegooid, mag tonen.

Het onderzoek ter zitting heeft plaatsgevonden op 7 oktober 2016. Verzoekster heeft zich laten vertegenwoordigen door belanghebbende. Verweerder heeft zich laten vertegenwoordigen door zijn gemachtigden.

Overwegingen

1.

De voorzieningenrechter stelt voorop dat het recht op betoging een grondrecht is. De Wet Openbare Manifestaties (WOM) biedt regels waaronder beperkingen kunnen worden opgelegd.

2.

Op grond van artikel 2 van de WOM kunnen beperkingen worden gesteld ter bescherming van de gezondheid, in het belang van het verkeer en ter bestrijding of voorkoming van wanordelijkheden. Op grond van artikel 5, derde lid, van de WOM kunnen voorschriften, beperkingen of verboden geen betrekking hebben op de inhoud van de te openbaren gedachten of gevoelens.

3.

Verweerder heeft zich op het standpunt gesteld dat hij door het verbinden van voornoemd voorschrift, niet de inhoud, doch enkel de verschijningsvorm van de uiting heeft beperkt, dit ter voorkoming van wanordelijkheden die zouden kunnen ontstaan bij het tonen van een hakenkruis, in welke vorm ook.

4.

De voorzieningenrechter overweegt het volgende.

De voorzieningenrechter is van oordeel dat verweerder, door het beperkende voorschrift te stellen, anders dan door verweerder betoogd, de inhoud van de te openbaren gedachten en gevoelens van de

betoging raakt. Een aanknopingspunt voor dit oordeel kan ook worden gevonden in het standpunt van verweerder dat voor zover verzoekster met dit onderdeel van het logo verwerping van de nationaalsocialistische ideologie onderschrijft, verzoekster die tot uiting zou kunnen laten komen op een andere wijze dan het tonen van een hakenkruis dat in een prullenbak wordt gegooid. Aan verweerder komt echter niet de bevoegdheid toe om te bepalen dat het door verzoekster te gebruiken beeldmateriaal moet worden vervangen door woorden.

Het logo van Pegida, weergegeven in een symbool van een onder meer een hakenkruis dat in de prullenbak wordt gegooid, betreft een wezenlijk onderdeel van hetgeen deze organisatie wil betogen. Door te bepalen dat een deel van het logo niet mag worden getoond, wordt Pegida beperkt in het uiten van haar mening. Dit is naar het oordeel van de voorzieningenrechter een beperking van verzoeksters recht op betoging. Een beperking die, gelet op het bepaalde in artikel 5, derde lid, van de WOM expliciet niet is toegestaan.

Ook in het geval het standpunt van verweerder zou worden gevolgd dat het beperkende voorschrift niet ziet op de inhoud maar op de verschijningsvorm van de betoging, waarbij verweerder een vergelijking heeft gemaakt met de mogelijkheid om beperkingen te stellen aan bij een betoging mee te voeren fakkels, is verweerder er naar het voorlopig oordeel niet in geslaagd aannemelijk te maken dat met het beperkende voorschrift de kans op wanordelijkheden afneemt. Verzoekster heeft er op gewezen dat in alle gevallen waarin zij tot nog toe een betoging heeft georganiseerd als gevolg van tegendemonstraties wanordelijkheden zijn ontstaan, ook bij die waarbij verzoekster het hakenkruis in het logo had afgeschermd.

5.

De voorzieningenrechter wijst het verzoek toe en schorst het door verzoekster bestreden voorschrift behorende bij het besluit van verweerder van 30 september 2016.

6.

Omdat de voorzieningenrechter het verzoek toewijst, bepaalt de voorzieningenrechter dat verweerder aan verzoekster het door haar betaalde griffierecht vergoedt.

7.

De voorzieningenrechter veroordeelt verweerder in de door verzoekster gemaakte proceskosten. Deze kosten stelt de voorzieningenrechter op grond van het Besluit proceskosten bestuursrecht vast op € 222,60 voor reis- en verblijfkosten.

Beslissing

De voorzieningenrechter:

- schorst het door verzoekster bestreden voorschrift bij het besluit van 30 september 2016;
- draagt verweerder op het betaalde griffierecht van € 334 aan verzoekster te vergoeden;
- veroordeelt verweerder in de proceskosten tot een bedrag van € 222,60, te betalen aan verzoekster.

Noot

1.

Op zondag 9 oktober 2016 wenst Pegida Nederland ('Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes') een demonstratie te houden in de gemeente Den Haag. De leiding van de beweging geeft hiervan kennis aan de burgemeester van Den Haag conform art. 4 lid 1 Wom juncto art. 2:3 lid 1 APV Den Haag. Naar aanleiding van die kennisgeving stelt de burgemeester op 30 september 2016 het voorschrift op dat tijdens de betoging geen hakenkruisen 'en daarop gelijkende tekens' mogen worden vertoond. Pegida Nederland maakt hiertegen bezwaar en verzoekt tegelijkertijd de voorzieningenrechter het voorschrift te schorsen, zodat zij haar logo waarin onder meer de verwerping van de nationaalsocialistische ideologie is verbeeld — een hakenkruis in een prullenbak — kan tonen tijdens de demonstratie.

2.

De door de burgemeester van Den Haag gestelde beperking komt niet geheel uit de lucht vallen. Zijn Amsterdamse collega verbiedt al sinds februari 2016 ex art. 5 lid 1 Wom stelselmatig het tonen van hakenkruisen bij demonstraties. Uit de jurisprudentie blijkt dat het tonen van een hakenkruis — al dan niet bij een demonstratie — kan vallen onder de delictsomschrijving van art. 137c Sr (belediging van een groep mensen) dan wel van art. 137d Sr (haatzaaien). De strafwaardigheid van deze gedragingen hangt volgens het Openbaar Ministerie af van de context. Eerder dit jaar sepondeerde het OM om die reden een strafzaak tegen Pegida-demonstranten die het symbool toonden.

3.

De burgemeester van zowel Amsterdam als Den Haag zijn echter van mening dat een hakenkruis of een daarop gelijkend symbool, ongeacht de context, in het geheel niet mag worden getoond bij demonstraties in hun gemeenten. De Amsterdamse burgemeester motiveert dit als volgt: (1) duidelijkheid voor de politie, want het tonen van een hakenkruis is door de opgelegde beperking hoe dan ook strafbaar, ongeacht de context; (2) het Joodse trauma van Amsterdam tijdens de Tweede Wereldoorlog en de aanwezigheid van de grote Joodse gemeenschap in Amsterdam heden ten dage; (3) het tonen van een hakenkruis kan wanordelijkheden uitlokken. De hoofdstedelijke burgemeester is evenals zijn Haagse collega van mening dat deze beperking de inhoud van de boodschap noch de doelstelling van de demonstratie raakt. Pegida demonstreert immers tegen de islam en het asielbeleid, niet tegen nationaalsocialisme (zie de brief van de burgemeester van de gemeente Amsterdam aan de gemeenteraad van 29 augustus 2016 met als onderwerp 'Manifestaties Pegida & NVU'). Bovendien kan Pegida, volgens de Haagse burgemeester, ook afstand nemen van de nationaalsocialistische ideologie zonder gebruik te maken van een hakenkruis. Daarnaast ziet de beperking volgens hem niet op de inhoud van de betoging, maar op de verschijningsvorm van de betoging.

4.

Pegida verzet zich tegen de opgelegde beperkingen door op 27 februari 2016 in Amsterdam de gestelde beperking moedwillig te overtreden. De overtreder wordt hiervoor gearresteerd en vervolgd. Tot behandeling van de strafzaak komt het echter voorlopig niet. De verdachte wordt direct voorafgaand aan

het proces op 8 september 2016 voor de rechtbank aangehouden, omdat hij met een aantal demonstranten wederom een spandoek toont waarop een hakenkruis in een prullenbak staat afgebeeld. De vraag die de strafrechter zou moeten beantwoorden is of het niet-opvolgen van de eerder genoemde beperking een strafbaar feit in de zin van art. 11 Wom oplevert. Bepalend is hiervoor of de door de burgemeester gestelde beperking rechtmatig is. Die vraag beantwoordt de Haagse voorzieningenrechter in casu ontkennend.

5.

De voorzieningenrechter oordeelt dat de beperking in strijd is met art. 5 lid 3 Wom omdat zij betrekking heeft op de inhoud van de te openbaren gedachten en gevoelens. Dit laatste blijkt volgens de rechter onder meer uit het standpunt van de burgemeester dat indien Pegida met het weergeven van het hakenkruis in een prullenbak het nazigedachtegoed wenst af te wijzen, zij dit ook op een andere wijze zou kunnen doen dan met gebruikmaking van het controversiële symbool. Omdat het tonen van het symbool in het logo van Pegida een wezenlijk onderdeel is van wat de organisatie wil betogen, wordt Pegida door de gestelde beperking volgens de rechter ten onrechte beperkt in haar menings- en betogingsvrijheid. Als men al zou aannemen dat de beperking niet ziet op de inhoud, maar op de vorm van de betoging, dan is het volgens de rechter niet aannemelijk dat de beperking leidt tot afname van de kans op wanordelijkheden. Bij alle Pegida demonstraties ontstaan wanordelijkheden als gevolg van tegendemonstraties, ook bij die waarbij zij het hakenkruis niet vertoonden. Hiermee komt de uitoefening van de beperkingsbevoegdheid gevaarlijk dicht in de buurt van détournement de pouvoir.

6.

Het oordeel van de rechter dat het om een inhoudelijke beperking gaat, vindt steun in de wetsgeschiedenis. In de memorie van toelichting bij de Wet openbare manifestaties stelt de regering dat met de inhoud van de te openbaren gedachten en gevoelens met name bedoeld wordt op de teksten op borden en spandoeken (*Kamerstukken II, 1985/86, 19427, 3*, p. 18). De eventueel vermeende analogie met fakkels of tentenkampen is derhalve afwezig (fakkels, zie Rb. Den Haag (vzr.) 15 november 2012, ECLI:NL:RBSGR:2012:BY5462; tentenkampen, zie bijvoorbeeld Rb. Den Haag 13 februari 2013, ECLI:NL:RBDHA:2013:BZ2608, AB 2013/332, m.nt. J.G. Brouwer & A.E. Schilder, r.o. 6 en punt 8 van de annotatie). Het tonen van het symbool in het logo is volgens de voorzieningenrechter een *wezenlijk onderdeel* van wat de organisatie wil betogen. Voor de beoordeling van de rechtmatigheid van de beperking maakt dit geen verschil. Zelfs als het weergeven van het symbool niet een wezenlijk onderdeel is van de demonstratie, dan nog zou een dergelijk verbod een onrechtmatige beperking van de grondwettelijk beschermde menings- en betogingsvrijheid opleveren. Het is — anders dan wat de burgemeester van Amsterdam meent — niet aan de burgemeester om te bepalen wat wel en niet tot de (wezenlijke) inhoud van de demonstratie behoort. Als demonstranten een hakenkruis wensen te tonen dan mag de burgemeester — ongeacht het doel of het onderwerp van de demonstratie — dit niet verbieden. Art. 5 lid 3 Wom laat hierover geen enkel misverstand bestaan. En niet zonder reden. Bemoeienis met de inhoud van uitingen dient voorbehouden te blijven aan de formele wetgever, censuur is uitgesloten (*Kamerstukken II, 1985/86, 19427, 3*, p. 18). Dit standpunt werd overigens vorig jaar nog in de Pietendiscussie door de Amsterdamse burgervader in alle toonaarden bezongen.